

ЗАРОСИЛО В. О.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
(Навчально-науковий інститут
права ім. князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління
персоналом)

ВАЦЮК В. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності,
(Навчально-науковий інститут
права ім. князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління
персоналом)

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.83>

ПРИЧИНИ РОЗВИТКУ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА НАПРЯМИ ЇХ УСУНЕННЯ

Наукова стаття присвячена досить відомій проблемі, яка зародилася у суспільстві ще в доісторичні часи дискримінації жінок за ознакою статі. Доведено, що виникнення зазначеної дискримінації пов'язане перш за все з низьким рівнем забезпечення населення, неможливості активної участі чоловіків у виконанні обов'язків щодо робіт пов'язаних з обслуговуванням дому та дітей, адже вони мали забезпечувати сім'ю відповідними засобами для її існування. Таким чином історично сформулювалися відповідні соціальні ролі щодо чоловіків і жінок. Поступово це закріпилося в соціумі і в подальшому жінка була перетворена на більш ніжче створіння, роль якого зводилася до домашньої роботи, народження та вирощування дітей.

В подальшому до формування такої ролі жінки активно долучилася церква в результаті її діяльності навіть була сформована думка, що частина жінок має здібності впливати на чоловіків, речі та природу за допомогою чаклування. Тому в Середньовіччі в Європі активно проводилася боротьба з відьмами, яких в переважній більшості фізично знищували. Теза про те, що жінка є неповноцінною особою підтверджувалася як простими служителями церкви так і окремими вченими.

Проте у 18 сторіччі з'явився жіночий рух завдяки йому жінки отримали певні політичні права. У 20 сторіччі було прийнято ряд міжнародних документів, де права жінок і чоловіків були проголошені рівними. На основі зазначених документів в переважній більшості демократичних країн було прийнято національні нормативні акти стосовно запобігання і протидії дискримінації за ознакою статі.

Разом з тим на сьогодні існують країни, де дискримінація жінок є не тільки практикою окремих груп та організацій, вона впроваджена на державному рівні. Це мусульманські країни, де встановлено релігійну форму правління, яка була сформовано ще в Середні віки.

В Україні як і в більшості демократичних країн прийнято відповідні нормативні документи, які забороняють дискримінацію за ознакою статі. Проте

факти дискримінації все таки зустрічаються. Запропоновано здійснення окремих організаційних та соціальних заходів, які певною мірою могли допомогти у формуванні іншого підходу до дискримінації. Це перш за все впровадження ідей про рівність чоловіків і жінок на підсвідомому рівні. З метою такої трансформації запропоновано проведення відповідної роботи серед підлітків у школах та в інших учбових закладах.

Ключові слова: дискримінація за ознакою статі, історія виникнення дискримінації за ознакою статі, історичні періоди дискримінації за ознакою статі, вплив релігії на розвиток дискримінації жінок, соціальні ролі чоловіків і жінок, напрями усунення дискримінації за ознакою статі.

Zarosylo V. O., Vatsyuk V. O. Causes of gender discrimination and ways to eliminate them

The scientific article is devoted to a well-known problem that arose in society in prehistoric times – discrimination against women on the basis of gender. It is proved that the emergence of this discrimination is primarily associated with the low level of security of the population, the impossibility of active participation of men in the performance of duties related to work related to the maintenance of the house and children, because they had to provide the family with the appropriate means for its existence. Thus, historically, the corresponding social roles for men and women were formulated. Gradually, this became entrenched in society and in the future, a woman was transformed into a lower creature, whose role was reduced to housework, childbirth and raising children.

Later, the church actively participated in the formation of such a role for women, as a result of its activities, the idea was even formed that some women have the ability to influence men, things and nature through witchcraft. Therefore, in the Middle Ages in Europe, an active fight against witches was actively carried out, the vast majority of whom were physically destroyed. The thesis that a woman is an inferior person was confirmed by both ordinary church ministers and individual scientists.

However, in the 18th century, the women's movement appeared, thanks to which women received certain political rights. In the 20th century, a number of international documents were adopted, where the rights of women and men were declared equal. On the basis of these documents, the vast majority of democratic countries adopted national regulations on the prevention and combating of discrimination on the basis of sex.

However, today there are countries where discrimination against women is not only the practice of individual groups and organizations, it is implemented at the state level. These are Muslim countries, where a religious form of government has been established, which was formed back in the Middle Ages.

In Ukraine, as in most democratic countries, relevant regulations have been adopted that prohibit discrimination on the basis of sex. However, facts of discrimination still occur. It is proposed to implement certain organizational and social measures that could to some extent help in the formation of a different approach to discrimination. This is primarily the introduction of ideas about the equality of men and women at the subconscious level. For the purpose of such a transformation, it is proposed to conduct appropriate work among adolescents in schools and other educational institutions.

Key words: gender discrimination, history of the emergence of gender discrimination, historical periods of gender discrimination, the influence of religion on the development of discrimination against women, social roles of men and women, directions for eliminating gender discrimination.

Дослідження стосовно виникнення дискримінації за ознакою статі почалися у 18 столітті [1, 2]. До цього в суспільстві була встановлена відповідна система, яка передбачала чіткий розподіл ролей чоловіка і жінки, а особи, які намагалися встановити інші соціальні та й правові закони переслідувалися.

Після 18 століття завдяки соціальним течіям (суфражистки та інші) жінки стали більш активно брати участь у житті суспільства, вони отримали нарівні з чоловіками право обирати своїх представників до органів влади, а пізніше вже у 20 столітті було прийнято цілий ряд міжнародних нормативних актів, які юридично урівняли у правах чоловіків і жінок.

Разом з тим дослідження, чому у первісному суспільстві та аж до виникнення буржуазного суспільства жінка вважалася істотою, яка була підпорядкована чоловікові і не мала відповідних прав, які мав чоловік протягом того часу не проводились

В принципі ролі між чоловіками і жінками було розділено на основі фізіологічного аспекту. Жінка народжує дітей і відповідно турбується про них з моменту їх народження до того поки вони виростуть, чоловік забезпечує місце для проживання, добуває відповідні засоби для їхнього існування. Таким чином для жінки не було необхідності участі в соціальному та політичному житті, адже вона забезпечувалася чоловіком, який брав участь у всіх подіях, які відбувалися за межами його будинку.

З іншого боку, як свідчать дослідження жінки мали досить своєрідний вплив на чоловіків. Адже з самого початку формування людської цивілізації чоловіки змагалися за те, щоб володіти красивою жінкою. При цьому жінки могли вимагати за те, що вони погоджувалися перебувати з чоловіками різноманітних подарунків. Окремі дослідники доводять, що наприклад, золоті прикраси, після того, як було відкрито золото та його можливість прикрашати особу в переважній більшості належали жінкам. Проте отримували вони їх від чоловіків.

Дослідники історії розвитку дискримінації за ознакою статі Олешко С., Біла О. [3], Гришко В., Лівчук С. [4] доводять, що зазначена дискримінація зародилася ще в доісторичному суспільстві. Разом з тим існувала досить парадоксальна ситуація. Перші релігійні уявлення та їх формування пов'язані саме з жінками. Адже жінка перш за все вважалася продовжувачем роду і відповідно вона була на рівні богів.

Зазначену рису людського суспільства того періоду та ставлення до жінок описує і французький дослідник С. Бовуар [5]. Звичайно, зазначена теорія не може бути підтверджена більш ґрунтовно, але археологічні знахідки доводять, що такі події дійсно мали місце в історії людства.

У Давній Греції та Давньому Римі [6, 7] також певною мірою існували переконання, що жінка є творцем нового життя і на честь жінок будувалися храми та відбувалися різноманітні свята.

Проте вже в цей період незважаючи на те, що відбувалося піднесення жінки був чітко сформований стереотип, що жінка має турбуватися лише про дітей, будинок, добробут та т. ін. В переважній більшості зазначені аспекти вже закріплювалися у правових актах того часу. Винятком можна вважати Окремі статті Римського приватного права, де жінка урівнювалася у правах з чоловіком у питаннях спадщини та інших аспектах.

Разом з тим філософи та вчені Давнього світу розробили теорію, що жінка є особою «другого сорту» [8]. Аристотель висунув ідею про нерівність чоловіка і жінки, на основі того, що жінка дає дитині тіло, а чоловік душу. Тобто чоловік вище за жінку, оскільки душа є більш важливою ніж тіло. Крім того він стверджував, що жінка не може керувати, адже природа не наділила її відповідною ознакою розуму і вона приречена підпорядковуватися чоловікові [9].

Проте в Давній Греції та і в Давньому Римі певною мірою було дозволено жінкам отримувати освіту, але використовувати її вони не мали права оскільки вони не допускалися до управління та участі у громадському житті. В переважній більшості жінок вчили рукоділлю, читанню і письму але не математиці, тому що математика мала вивчатися чоловіками.

Після падіння Давнього Риму у світі, особливо у Європі почала утверджуватися християнська філософія та вчення християн богословів. Слід зазначити, що вони також

обґрунтовували точку зору про те, що жінки є нижчими від чоловіків. Окремі навіть стверджували, що жінка то є втілення диявола, адже вони зваблювали чоловіків. Августин писав, що жінка є істотою нижчого духу ніж чоловік і тому вона має йому підпорядковуватися [10].

У Середньовіччі в Європі панувала християнська церква, яка в переважній більшості вважала жінку гріховною істотою і яка є перешкодою для істинної віри чоловіків. На цей період припадає варварське знищення жінок за підозрою їх у використанні відьомських прийомів та заклинань. У цей період було видано книгу «Молот відьм» [11], яка була підготовлена як керівництво для святої інквізиції у боротьбі з відьмами. У Середні віки було знищено певну кількість жінок, які підозрювалися у ворожінні та інших діях пов'язаних з диявольськими силами.

Слід зазначити, що питання про рівність чоловіків і жінок у цей період навіть не обговорювалася. Тим більше, що якщо проаналізувати творчість окремих філософів та вчених навіть після Середньовіччя то вони визначали жінок як осіб, які є особами нижчого рівня.

Наприклад, І. Кант підтримував ідею про те, що жінки мають більш низький ментальний рівень ніж чоловіки, проте він допускав, що чоловіки і жінки рівні але тільки фізично [12]. Атрур Шопенгауер писав, що жінки не призначені для великої праці. Вони призначені для народження дітей, турботами про дітей, та підпорядкуванню чоловікові. Вони не створені для вищих страждань, могутнього прояву сил та радостей її життя є спокійнішим і м'якшим ніж життя чоловіків [13].

Крім того він вважав що збільшення кількості жінок в політиці та в управлінні є небезпечним, оскільки вони керуються не розумом а емоціями і це може призвести до неправильних рішень.

Ф. Ніцше також вважав, що жінки є більш чутливими особами, вони намагаються підпорядковувати чоловіків, проте самі не хочуть більш ризикованого та безладного життя, а бажають спокійного та розміреного. Разом з тим він відмічав, що жінки для досягнення мети не спиняються ні перед чим [14].

З. Фрейд також вважав, що жінки також більш емоційні і вони не завжди готові до ролі керівників, проте вони часто використовують саме жіночість для управління чоловіками [15].

Епоха ренесансу відродила ставлення до жінок як до рівних чоловікам істот. Т. Гобс вважав, що жінка і чоловік є рівними і вони мають право на рівність в усьому. Досить своєрідно підходив до рівності чоловіків і жінок Г. В. Х. Гегель. Він визначає відповідну сферу духу при цьому він підкреслює, що у зазначеній сфері всі елементи взаємодіють. Відповідно для жінок в переважній більшості притаманні такі елементи як емоційність та інтуїтивність, а для чоловіків здатність до узагальнень, універсальність та наполегливість [16]. Відповідно чоловіки і жінки рівні але вони відрізняють у сфері духу.

Таким чином вже у кінці 19 сторіччя на науковому рівні було доведено, що чоловіки і жінки є рівними за природою, проте вони мають свої ролі в суспільстві і вони не можуть існувати окремо.

Як вже згадувалося у 20 сторіччі було сформульовано та підписано переважною більшістю держав світу перші міжнародні документи щодо рівності чоловіків і жінок. До основних таких документів відносяться «Загальна декларація прав людини» [17], та «Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [18].

Проте на сьогодні в окремих країнах досить часто зустрічаються випадки дискримінації за ознакою статі. При цьому ми не можемо взагалі нічого говорити про мусульманські країни такі як: Афганістан, Іран та деякі інші. У зазначених країнах питання прав жінок та дискримінації взагалі відсутні, адже керівництво згаданих країн у питаннях дотримання прав жінок перебуває деє на рівні середньовіччя.

У країнах Європи в переважній більшості уряди намагаються дотримуватися вимог відповідних нормативних актів. На їх основі прийняті відповідні національні нормативні документи. Проте в окремих випадках у зазначених країнах в тому числі і в Україні зустрічаються випадки дискримінації за ознакою статі.

Разом з тим не можна такі випадки називати прямою дискримінацією. В переважній більшості такі факти визнаються як непряма дискримінація.

Таким чином можна зробити висновки стосовно виникнення та розвитку дискримінації за ознакою статі.

1. У період античності та у середньовіччі у європейських країнах середній рівень життя був досить низький. Чоловіки повинні були працювати в переважній більшості це була тяжка фізична праця жінок також використовували для виробництва продуктів, але поряд з тим вони певною мірою відповідали за підростаюче покоління і вони не могли в силу своєї завантаженості працею, неосвіченості та інших факторів брати участь у громадському житті суспільних справах. Тому і питання рівності жінок і чоловіків не піднімалося

2. У період промислової революції в багатьох країнах збільшилася кількість освічених жінок і вони почали піднімати питання про рівність з чоловіками. В цей період вже розвинулася медицина, зменшився вплив церкви і тому питання про допущення жінок до справ управління та отримання права на участь у виборах стало на порядку денному. Як результат діяльності жіночих організацій жінки отримали певні хоч і формальні права, які урівнювали їх з чоловіками.

3. У 19 та 20 сторіччях вже стало зрозуміло, що жінки мають право на всі професії, які постійно вважалися чоловічими, вони стають науковцями, роблять великі відкриття, проте питання про народження дітей та їх виховання залишається за жінками. Уже в середині 20 сторіччя в окремих країнах починає застосовуватися державними установами спеціальні відпустки для жінок по догляду за дитиною, а пізніше вже починає практикуватися система коли жінка народжує дитину, а доглядом за нею та її вихованням у сім'ї займається чоловік. Тобто жінки вже стають на один рівень з чоловіками.

4. Сучасний період характеризується тим, що прийнято велику кількість міжнародних та національних нормативних документів, які юридично закріплюють рівні права чоловіків та жінок, проте в окремих випадках ці нормативні акти не виконуються. Причинами дискримінації стосовно жінок на сьогодні можна визначити наступні:

- у суспільстві до сьогодні існує певний поділ на чоловічі та жіночі ролі, які вони мають виконувати після того як стануть дорослими і ці ролі підтримуються більшістю населення ;

- такі ідеї щодо окремих ролей чоловіків і жінок та постулати встановлюються в сім'ї, пізніше в переважній більшості в школах та інших навчальних закладах, що сприяє виникненню дискримінації;

- в окремих випадках прийнято відповідні нормативні акти стосовно забезпечення жінок, які народили дітей відповідним рівнем заробітної плати, або виплати відповідної допомоги з тим, щоб жінки могли не відокремлюватися від суспільства на період народження дітей та їх виховання, але разом з тим в переважній більшості країн такі заходи не здійснюються і тому жінки після народження дитини стають певною мірою відстороненими від суспільного та громадського життя, що також може вважатися дискримінацією.

- в Україні на сьогодні у зв'язку з агресією Російської Федерації не може бути прийнятий відповідний рівень забезпечення жінок, які народжують дітей і таким чином дискримінація існує і її подолати неможливо. Проте у суспільстві в Україні треба створювати відповідний рівень протидії дискримінації жінок. Перш за все необхідно усувати стереотипи щодо так званої «жіночої праці» та відмови чоловіків від участі у вихованні дітей. Для цього , на нашу думку, необхідно створити відповідні державні організації, які б активно розповсюджували саме ідеї про рівність жінок і чоловіків у побуті та сім'ї. Особливу роль у цьому питанні має відігравати школа, адже саме у школі формується світогляд людини і його формування має відбуватися у потрібному напрямі. Засоби масової інформації, соціальні мережі, кіноіндустрія та т. ін. мають також створювати відповідний рівень щодо зменшення дискримінаційних факторів.

Список використаних джерел:

1. Melis Guven The Status of Women in 18th Century English Society <https://www.byarcadia.org/post/the-status-of-women-in-18th-century-english-society>
2. Social and Family Life in the Late 17th & Early 18th Centuries <https://sites.udel.edu/britlitwiki/social-and-family-life-in-the-late-17th-early-18th-centuries/#:~:text=Though%20women%20could%20work%2C%20they,serious%20cases%20of%20domestic%20abuse.>
3. Олешко С., Біла О. Історичний ракурс уявлень про жінку в різні епохи. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»* Серія «Гендерні дослідження» випуск 2 <https://eprints.ua.edu.ua/id/eprint/5310/1/17.pdf>
4. Гришко В., Лівчук С. Історичні передумови формування гендерної нерівності в суспільстві *Підприємництво, господарство і право* № 2 2019 <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/2/28.pdf>
5. Бовуар С. де. Друга стаття: у 2 т. / Пер. з фр. / С. де Бовуар. К. : Основи, 1994-1995. Т. 1. 390 с. Т. 2. 392 с
6. Голубченко А. Статус жінки у Стародавньому світі та Середньовіччі: теоретико-правовий аспект. *Law. State. Technology*. 2021. № 3. С. 3-8. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/25/16>
7. Вовк В. М. «Жіноче питання» у римському праві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С. 1-9
8. Махній М. М. Психея: між Еросом і Логосом / М. М. Махній. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2013. 416 с. – (Під знаком «ш»: науково-освітня серія).
9. Stauffer, Dana Jalbert (1 жовтня 2008). Aristotle's Account of the Subjection of Women. *The Journal of Politics*. Т. 70, № 4. С. 929-941
10. Калюга І. Вчення Августина Блаженного про два гради <https://plomin.club/the-teachings-of-augustine-the-blessed-are-two-hailstones/>
11. Якоб Шпренгер, Генріх крамер Молот відьм. Керівництво святої інквізиції ВД Сварог 2023 – 523 с.
12. Kant's Moral Philosophy Stanford Encyclopedia of Philosophy First published Mon Feb 23, 2004; substantive revision Fri Jan 21, 2022 <https://plato.stanford.edu/entries/kant-moral>
13. Arthur Schopenhauer Quotes <https://www.brainyquote.com/authors/arthur-schopenhauer-quotes>
14. Фрідріх Ніцше: кращі цитати <https://book24.ua/ua/blog/fridrikh-nitsshe-luchshietsitay/?srsltid=AfmBOoqaNJ9XaCti5N040CDbiyHPE6uyrqAX4z7wD9ibkAo7wRnDT1un>
15. Жіноча психологія у фрейдістській традиції [https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Книга%3A_Теорія_особистості_в_культурному_контексті_\(Kelland\)/07%3A_Психологія_жінок/7.02%3A_Жіноча_психологія_у_фрейдістській_традиції](https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Книга%3A_Теорія_особистості_в_культурному_контексті_(Kelland)/07%3A_Психологія_жінок/7.02%3A_Жіноча_психологія_у_фрейдістській_традиції)
16. Парасюк М. В. Проблема сім'ї та сімейних відносин у «Філософії права» Г. Гегеля (до 190-річчя від дня смерті) *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020 № 47 том 1 https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc47/part_1/6.pdf
17. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/995_015#Text
18. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. ПКИ.: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/995_207#Text

